

H. KAKUCSKA Mária

Orczy Lőrinc hitvallása és küldetése

1. kép: Orczy Lőrinc,
A Koszorú mellélete,
Magyar Költők arcképei IV., 1863.
(MTA Kézirattár)

Orczy I. Lőrinc a kora 18. századra nagy befolyást szerző család tagjaként apja, Orczy VIII. István (1669–1749) örökébe igyekezett lépni a különböző világi tisztségek, például a jászkun kapitányság,¹ az abauji főispáni tisztség betöltésével. Kultúrakedvelő és -ápoló mecénásként nagy hatású, kéziratban terjedő verseivel példát mutatott nem csak pártfogoltjainak. A „hitetlen” 18. században élte le életét a közjón munkálkodó, nagy toleranciájú, vallási kérdésekben tájékozott hívőként. Nézeteiben felfedezhetők a protestáns – református – felekezet egyes tanainak elemei. Első felesége az evangélikus Podmaniczky Judit, közelebbi barátainak, ismerőseinek többsége – Beleznay Miklós, Barcsay Ábrahám, Kazinczy Ferenc – protestáns, református. Gazdagságának köszönhetően hitét konkrét tettekben, templomok építésében, felújításában is kifejezhette.

Közönségesen a hit egyik szóbeli/írásbeli megnyilvánulása az imádkozás, az ima. Mi az ima? Milyen alkalmakkor és hogyan imádkozunk? Mi tekinthető imádságnak? Írt-e imákat, vallásos verseket Orczy Lőrinc? Ezeket

a kérdéseket kell tisztáznunk, mielőtt Orczy Lőrinc (1718–1789) [1. kép] hitéről és ennek megnyilvánulásairól beszélünk.

¹ Orczy VIII. István és Orczy I. Lőrinc életéről a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P szekció az Orczy család levéltára 518–531 anyagában találunk adatokat. VIII. István végrendeletében – MNL OL, P 1607 Kállay család, Rokon és idegen családok 1. cs. 12. tétel – maga írt életéről. Általános megjegyzés a használt irodalomhoz, a konferencia a Covid-járvány idején volt, az előadás ez alatt az idő alatt készült, hangzott el, többnyire saját tulajdonú dokumentumokat, anyagokat használtam.

Tágabb értelemben az ima, az imádság vallásos cselekedet. Szóbeli, elmebeli kommunikáció útján egy felsőbb rendű lényel, az imádat tárgyával kívánunk kapcsolatot létrehozni. Szűkebb értelemben az Isten, egy istenség, istenített ő, egy szent vagy egyéb dolog felé irányuló könyörgés, közbenjáráskérés, esetleg hálaadás. Közönségesen, világiasan fogalmazva, az egyén, illetve a közösség a transzcendenssel kommunikál.

A „világias, laikus” megfogalmazások után a református zsoldárfordító Szenci Molnár Albert *Imádságos könyvecskéje*² ajánlásában az imáról-imádkozásról ezt olvashatjuk: „... Az mi idvezítőnk ... az könyörgésnek oly drága szép módját és sommáját adta előnkbe, ... Mely az Miatyánk. ... valóságos és buzgóságos elmondására is csak az Szentlélek tanít bennünket...”

Hogyan, miképpen imádkozunk? Szenci szerint „... Imádkozhatunk bizonyára más igékkel is, ... psalmusokkal és dicséretekkel, ... Más beszéddel is élünk, jólehet, ... Nincsen azért semmi az keresztyéni igaz imádságban, az mi az Urtól tanult imádságnak valamely cikkelyére ne nézne, akár az mely bőv beszéddel formáltassék is az Szent Bibliából és egyéb szent emberek buzgóságos írásából. Nem tiltja Krisztus urunk az hosszú imádkozást, midőn az képmutató szószaporítást tiltja.”³

Ám ezek a szavak nem Szenci sajátjai, mint maga is bevallja, egy bölcs tanítótól, Johannes Ludovicus Vives-től⁴ valók. Nem valószínű, hogy tudott a katalán filozófus, pedagógus, a pszichológia⁵ megalapítójának, kikeresztelkedett, marrano (a zsidó vallásról áttértek gúnyneve) voltáról. Vives⁶ sem önálló, a Bibliáig, Pál apostolig nyúlt vissza a helyes imádkozás, az imák megfogalmazásában.

Modern korunk a régi szerzőkhöz hasonlóan, de már felhasználva az új tudományt, a pszichológiát, nyilvánítja ki, mint például Pablo Martínez Vila *Az imádság és lelki alkat*⁷ című művében, hogy az imádkozó személye, lelki alkata és az imádkozás mikor, hol, miértje között összefüggés áll fenn. Az elméleti tudás kritériumának megfelelően, az MNL OL,⁸ az Orczy család archívumában található kilenc ismeretlen szerzőjű költemény, amelyekről mélyen

² SZENCI MOLNÁR Albert, *Imádságos könyvecskéje*, Haydelberga, 1621; Id., H. KAKUCSKA Mária, *Juan Luis Vives és Pázmány Péter a nőnevelésről*, in ItK, 4–5(1985), 479–485, a 10. jegyzet. Az idézet Sz. M. A., *Válogatott művei*, s.a.r. VÁSÁRHELYI Judit, a bevezetőt írta TOLNAI Gábor, ... Magvető K., 1976., című kötetben a 332–333 oldalon.

³ Ld. az előző jegyzet, és latinul: „ Possumus quidem aliis verbis orare, ut psalmis et hymnis, sed quicquid recte dixerimus, hinc ceu rivulus e fonte dimanabit. Sermonem quidem usurpabimus alium, sensus vero ac mens idem erit prorsum.” Ld. 7.jegyzet.

⁴ Juan Luis Vives (1493–1540) Valenciában született, életének nagy részét Németalföldön töltötte. Rotterdami Erasmus és Thomas More tudós köréhez tartozott. A legfontosabb forrásmunkák Henry de VOCHT, *Litterae virorum eruditorum ad Franciscum Craneveldium 1485–1564*, Louvain, 1928; Percy Stafford ALLEN, *Opus epistolarum Desiderii Erasmi*, Oxford, 1906–1952, 12 vols.; egyedülálló Carlos G. NOREÑA, *Juan Luis Vives*, The Hag, 1970, munkája. Valószínűleg az 1980-ban Wolfenbüttelben rendezett Vives-konferencia 1981-ben kiadott anyaga mutatta meg munkásságának jelentőségét; pl. Maria von KATTE, *Vives' Schriften in der Herzog August Bibliothek und ihre Bedeutung für die Prinzenerziehung im 16. und 17. Jahrhundert*–Juan Luis Vives, szerk. August BUCK, Hamburg, Hauswedell, 1981., 193–210. Ugyanis ekkortól figyelhető meg a szakirodalom feltámadó Vives-érdeklődése.

⁵ Juan Luis VIVES, *De anima et vita*, Brugis, 1538, műve alapján Gerhard HOPPE, *Die Psychologie des Juan Luis Vives*, Berlin, 1901; Foster WATSON, *The father of modern psychology*, Psychological Review, 1915, 22 (5) 333–353. Gondolok pl. Carl Gustav Jung, Alfred Adler pszichiáterek, pszichológusok munkásságára és a különböző pszichológiai irányzatok, iskolák személyiség-tipológiájára.

⁶ J. L. VIVES, *De institutione feminae christianae*, Louvain, 1523 című művében a lányok nevelésével kapcsolatban írt az imádkozásról is. A művet beépítette a *De corruptibus artibus* című, illetve a *De Disciplinis* néven is kiadott, a tudományok hanyatlását tárgyló, 1531-től évszázadokon át gyakran kiadott, népszerű kötetébe.

⁷ Pablo Martínez VILA, *Imádság és lelki alkat*, Bp., 1994., és a 6. jegyzetet.

⁸MNL OL, P szekció Az Orczy család levéltára 523, Varia irregistrata 10. cs.

vallásos voltukon kívül semmi biztosnak tekinthető adat – ki, hol, mikor, milyen célból írta őket – nem áll rendelkezésre, imádságoknak tekinthetők.

Álljon itt talán a legszebb: az 50. számú, amely fontos ismeretlen szerzőjének azonosításában. A lap bal oldalán a szerző eredeti, 18. századi, a jobb oldalon a mai helyesírásnak megfelelő szöveg olvasható.

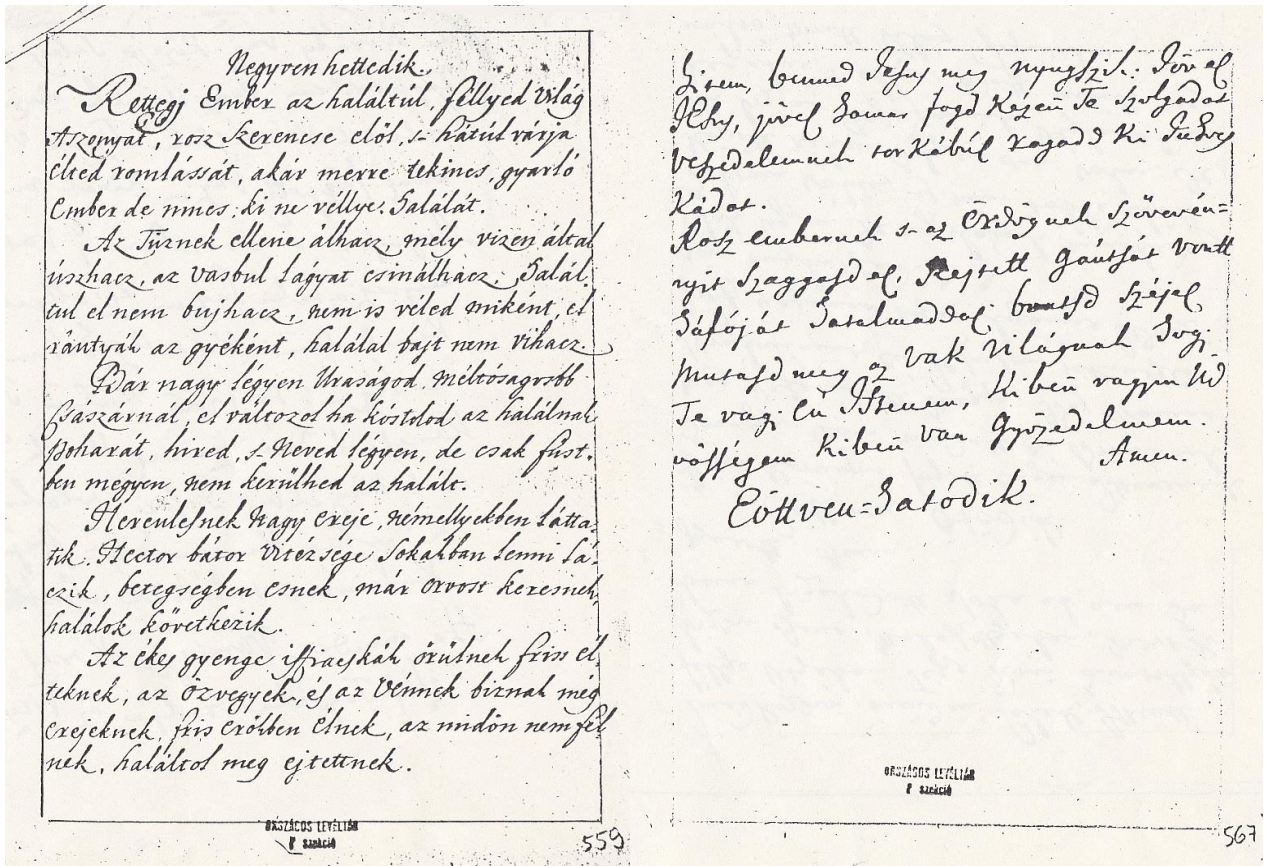
Ötvenedik.

Ötvenedik

<p>Oh rettenetes Itélő Birám, Hatalmas Ur Isten, tőled szívemből rémülök nagy szörnyen.</p> <p>Ítéletednek nagy keménységét midőn meg gondolom, és bűneimnek sokaságát fontolom.</p> <p>Tudom bizonynal Szent Széked előtt, hogy meg kell jelennem, életem felől vallást most tennem.</p> <p>De azt nem tudom, melly részen állok.</p> <p>Te Szent kezeidnek jobját tartom e', vagy ballyát ezeknek.</p> <p>Azért fölöttébb sok gondolkodás nyomja el szívemet, nagy iszonyodás telhelyi elmémet.</p> <p>Soha nem tudom mi tévő legyek ez kételkedésben, maid el ajulok az elmélkedésben.</p> <p>Ezen kétséges nagy dolog között, csak az tévő lések, hogy új életet ma előmben vészek.</p> <p>Siratni fogom sok bűneimet töredelmességgel, és meg jobbitom magam tellyességgel</p> <p>Segilly Istenem kegyelmed által, a Tökéletességre, hogy bűnös Lelkem ne jusson inségre.</p>	<p>Ó, rettenetes ítélő Bírá, hatalmas Úr Isten, tőled szívemből rémülök nagy szörnyen,</p> <p>Ítéletednek nagy keménységét mikor meggondolom és bűneimnek sokaságát fontolom.</p> <p>Tudom, hogy Szent Széked előtt meg kell jelennem, életemről vallomást tennem.</p> <p>De azt nem tudom, mely részen állok.</p> <p>A Te szent kezednek jobbját vagy balját tartom-e.</p> <p>Ezért a sok gondolkodás nyomja szívemet, a nagy iszonyodás terheli elmémet.</p> <p>Nem tudom, mitévő legyek ebben a kételkedésben, majd elájulok az elmélkedéstől.</p> <p>A kétséges nagy dolgok között, azt teszem, hogy új életet kezdek.</p> <p>Töredelmesen siratni fogom sok bűnömet, és meg fogom teljesen jobbitani magam.</p> <p>Segíts Istenem kegyelmed által tökéletességre, hogy bűnös lelkem ne jusson ínségre,</p>
<p>Az rettenetes Ítélet napját, hogy megfontolhas- sam, félelmét annak örömeit el várhassam.</p>	<p>hogy a rettenetes ítélet napját megfontolhassam, félelem örömeit elvárhassam.</p>

Jobb kezed felül legyen akoron, az igazak között,	Jobb kezed felől, az igazak között legyen
nem balod felül az veszendők között. Engedd meg Uram ez jót én nékem, sok szen- vedéssédért, magas Keresztfán ki ontott véredért	akkor és ne balod felől, a veszendők között. Add meg nekem ezt a jót Uram, sok szenvedésédért, a magas keresztfán kiontott véredért

A versszerző halálfélelmében, szorult helyzetében könyörög Istennek, imádkozik. Az előbbi meghatározásoknak megfelelően, ez az idézett 50-es számú és a többi nyolc vers is ima. Egy különálló, gondosan vezetett 21 × 15 cm nagyságú, házilag készített füzetkében található. A kéziratos füzetke sajátossága még a versek számozásának, címének, a 47-től az 55-ös számúig betűkkel való kiírása. Az utolsónak, az 56-ösnek, csak a „címe, azaz a száma” van meg. [2. kép]

2. kép: A füzet kezdete és vége

Az első négy kalligrafikus kézírással, a versszakokat jelezve, formailag is igen tetszetősen íródott. [3. kép] Számozásukról nem tudható, összefüggésben állnak-e a zoltárok azonos számú verseivel vagy egy versciklus ezen számú darabjai lennének-e. Összehasonlításakor nem találunk a versek és az azonos számú zoltárok között erős hasonlóságot. Ezt bonyolítja még a „katolikus” „protestáns” számozás közötti csúszás is. Szófordulatok, hangulatok egy-egy zoltárt idéznek, de sohasem egy teljes egészet; gyakran egy másikban találjuk meg a megfelelőbb hangulatú sort, részt. Nem találunk akkora hasonlóságot, mint az 51. zoltár és Balassi Bálint parafrázisa között. Miért kapták cím helyett a számokat? Nem tudni. Lehetséges, egy tervezett verseskötetbe szánták őket, mint vallásos, imádságos verseket? Egy versciklus számozott, megmaradt darabjai lennének?

troni mondod.
Látod az virágok könnyondoradnak, s
zöldellő ágak hamar fenyvednek, s
ig ovezad, vidám merrőlgi Léd, változást
vhet; most halálnak dere, ma nagy holnap
erre, nagy csapást tehet.
E koporsó példád legyen hát ebben, vigyáz míg
zöld a fűd, rövid életedben, sebj. Léd fiaat követi
ár víz meztet önt, veszedelmét; kiknek
példijára, néz Léded járara, jó értelemmel.
Igy hasznosí téhed Enkléppemet, ha Léd
ben veszed ez Anieomét, most ha értelem
nem tudhatod zed, mint vrad holnap; Bár
legy Cedrus, s. Balma, de talántán még ma, Ha
léd Léd le csap.
Eötvösedik.
O Szentenes Dóló Bizam, Hatalmas Urdó-
ten, téled Lédemből zémítök nagy Lédnyen.
Itéletednek nagy keményregét midm meg
sondelom, és bűnemnek sokaságát fontolom.
Tudom bűrennyal Lédet Léded előtt, hogy meg

561

Eötvön egygyedik
Cú Isteneu! Cú Papstorum Szórem
Lédad euelém: Cú Közp. Klam erj
vriam belken néked s zu telam An
bar Nag. ságvó. Vegerlem, Salladyn
az Egaket, foghatatlan Malvásgod
vetleui földiáket.
Cú nyomorultt s zegrig fény megj
Lédad jácukoh, Háfalmedhez ka
gaf hódvan Heg. almedhez Köld. lok
Nem Köiék en Nag. Mész. sz. föld
aján dchi s bil, amyni adz. a! meuny
szuk. jg. bűrségj. Tar Léd ad bil
Mindem napi Keuyreamból Szukolko
dó s zellhaffem, A daf. uundvan Kij
Sajaura; Nyugodahuat lelhoffam.
Nag. befüllet Tj. s Malvásg. Világ.
Léd. ságvóket: Ne add zeam ve talántan
meg Lédreffem azolat.

562

3. kép: A töredékben mutatott 50., illetve 51. vers példa a „kalligráfia” romlásáról

MÁSODIK RÉSZ. 215

Mi vége van a' sok furtsa rendelésnek?
Moldvából hajtsanak úkret lovat Bétsnek.
Magyar földön termett jófzág el maradhat,
Ez, úgy is tsak Nemest, mást nem gazdagíthat.

PANASZ AZ ÖREGSÉGRŐL.

Kérdezed, mint folynak hanyatló napjaim,
Hogy bírnak erőten tántorgó tagjaim.
Rövid válfazomból értesd: én még élek,
És téged', mint hajdant, most is úgy fzeretlek.
De bezzeg nem köt már *Phyllis* bokrétkát,
Mint gondolod, *Chloris* nem hint e'ám rózsákat.
Ha bé tér is hozzám nyájas mosolygással,
Tsak hamar el tűnik pajkos katagással.
Egy Szép azt mondotta minap vendégségben,
Bár tsak csmért volna virágzó épségben.
Felelék: Afzfonyom! szívem nem változott,
Egyéb épületem noha romladozott.
Úgy is van, szívem él, 's van érzékenysége,
Hívságot el hagyván meg jött tsendessége.
De ha néz sebesen el tűnt jobb időkre,
Nyög, és fohajtással gondol jövendőkre.
Fél, retteg ijefző balog történetről,
Látván, sok nagy dolog függ tsak fzerentsétől.
Nagy gondal mérsékli sorsát Hazájának,
Bú baj közt kézfzítget eszékzt halálának.

O 4 Mível

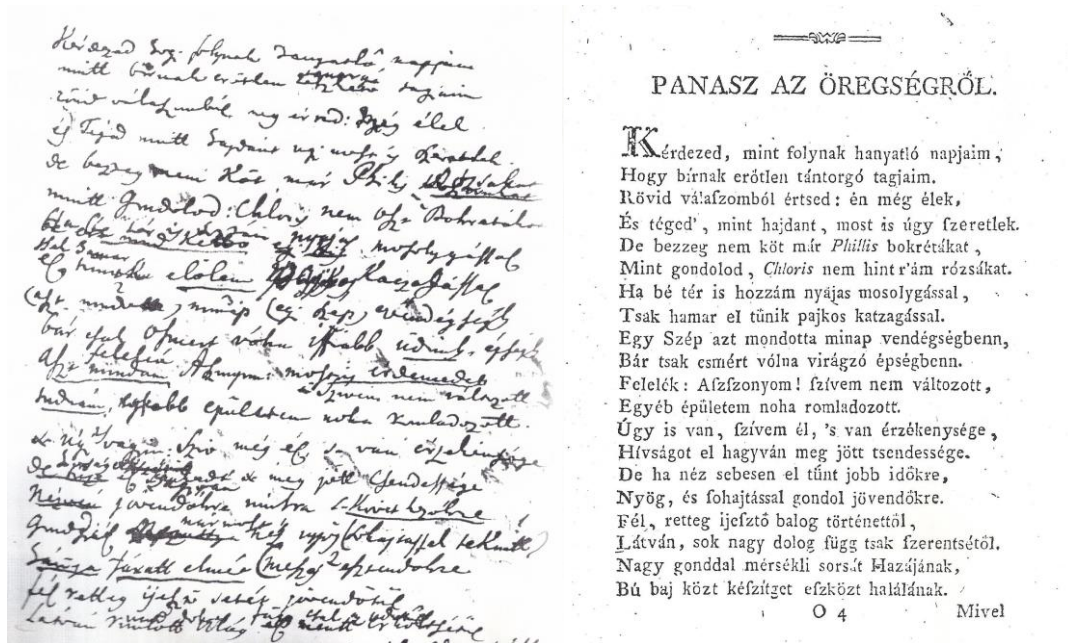
4. kép: A 2. verseskötet címlapja és a *Panasz az öregségről* nyomtatott költemény 215. p.

Az írás minőségének romlásával egyre biztosabbak leszünk a szerző személyében. Ismerve leveleiből, feljegyzéseiből a volt közéleti ember, Orczy Lőrinc életének egyes eseményeit, kézírásának változatait [4. kép], költeményeiből versírói stílusát, a szerzőséget neki tulajdonítjuk.⁹ Katonaként sokszor, családfőként gyakran élt meg szélsőséges helyzeteket, amikor családtagjaiért, barátaiért bizonyosan imával fordult Istenhez. Az élet, a helyzetek mulandósága miatt ennek nem lehetünk/lehattunk tanúi. De annak igen, amikor önmagáért versekkel imádkozott. Ez a kilenc, kézírásos írás a halálfélelemtől, hittől, bűnbánattól áthatott versekkel az Úrhoz forduló, mélyen hívő, rémült keresztényt mutat. Orczy szerzőségének feltételezését alátámasztja a második, a szintén névtelenül megjelent *Két Nagyságos Elmének Költeményes Szüleményei* című verseskötetben található *Panasz az öregségről* című verse, amelyből idézzük a bizonyágnak szánt sorokat és saját kezű fogalmazványát:¹⁰

„... Félre teszi tehát Aroûet' írását,
Buffon Póp Bolinbrock'tzifra mázolását
Ötvenedik Zsoltárt penget most hárfáján,
Salamon'nótáját zendi furuglyáján...” [5. kép]

⁹ Orczy Lőrinc verseskötetét, illetve a Barcsay Ábráhámmal közös, 2. kötetet is RÉVAI Miklós adta ki: *Költeményes Holmi egy Nagyságos Elmétől, A' Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére' a' Nagyságos Szerzőnek különös engedelmével közre botsáttotta Révai Miklós, Pozsonbann, Loewe Antal' Betűivel 1787.*, a továbbiakban: KH; illetve *Két Nagyságos Elmének Költeményes Szüleményei, A' Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére a nagyságos Szerzőknek egyező akarattjokból közre botsáttotta Révai Miklós, Pozsonbann, Loewe Antal' betűivel, 1789.* A továbbiakban: KNE. A kötetek rövid elnevezését HORVÁTH János, *Orczy Lőrinc = Irodalom és felvilágosodás*, Szerk. TARNAI Andor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1974, 647–714., tanulmányából vettem át.

¹⁰ KNE, Orczy, 215–216. *Panasz az öregségről*; és a kéziratot illetően a 9. jegyzet.

5. kép: A *Panasz az öregségről* Orczy Lőrinc kézírata „romlott” kalligráfiával és nyomtatott változata

Megjegyzése, hogy kedvenc szerzőit, Voltaire-t, Pope-ot félretette, és helyettük zsoldárokat, mindenekelőtt az 50.-ket olvasgatja, súlyos okot sejtet. Költőtársa, Barcsay Ábrahám „Komjátiban, 1772. Aug. 14.”-én írt Orczynak levelet, és mellékelte hozzá az *Egy jó barát beteg barátjának* című episztoláját.

Barcsay [KNE, 73–77.l.]:

„... Musák! Az árnyékos Zobor tetejéről,
... Nyilván hallottatok Orczy hidegéről...”¹¹

Orczy Lőrinc Barcsay Ábrahámhoz írt levelei és a hozzájuk csatolt episztolák nem maradtak fenn. A missiliseknek nyoma sincs; az episztolákból legalább néhányuk, a kötetben nyomtatásban maradt fenn.

Az alább olvasható, valószínűleg valaha missilis levélhez mellékelte episztola is csak Orczy levéltári hagyatékában, kézírásos fogalmazványban, illetve a Révai Miklós által kiadott 2. kötetben, nyomtatásban [KNE, 1772, 215–216.] olvasható:

„Kérdezed, mint folynak hanyatló napjaim
Hogy bírnak erőtlen tántorgó tagjaim.
... Készülget naponként Ösök’ hajlékábann,

¹¹ KNE, Barcsay, 73–77.

A költeményből további részleteket tudunk meg:

„... El találtad, Jó Társ, Hegy' alján is valék.
De sok muskataltól ám majd meg is halék.
... Nékem nagyobb gondom volt egészségemre.
Ez ugyan már meg tért, élek, és pihegek,
de már csak mint árnyék föld hátán lebegek.”

A mádi, a tokaji borvidék mustjától való megbetegedéséről leveleiben is olvashatunk. E 2. névtelen kötet verseinek szerzőkhöz való pontos rendelése, datálása és személyes megismerkedésük időpontja a nagybányai levéltárba került Orczy-archívumtöredék anyagának¹² megismerésével vált lehetővé, pontosabbá. Így az 50-es számú „istenes vers” és a többi nyolc szerzője Orczy Lőrinc, 1772-ben a mádi szüreten betegedett meg. Ezért olvasgatta a zsoldárokat, és kétségbeesésében írhatott hasonló hangulatú verseket, imákat.

Az 51–55. (52–56.) számú költemények egyéni, panaszos hangvételük miatt „Elohitisztikus”, istenes zsoldárok. Ez az 50. (51.), a szakirodalomban *Miserereként* is nevezett 4. bűnbánó zsoldár Orczynál is egyéni, panaszkozó, Istenhez könyörögve forduló vers. Az 50. (51.) zsoldár és parafrázisa az egész XVI. században népszerű volt. Néhány fontosabb változata: Bornemisza Péter is közölte; a *Várad* *Énekeskönyvben*¹³ is benne van; *Irgalmazz énnem, Úr Isten...* kezdettel Huszár Gál 1574-es énekeskönyvében a prózai zsoldárfordítások között szerepel.¹⁴ Ezeket mind ismerhette Orczy. A teológia és a filozófia iránt érdeklődő Orczy könyvtárában Károli Gáspár Bibliája mellett Káldi György (1573–1634) Szent Írása; Pázmány Péter prédikációi mellett Jonathan Swift *Einige Predigten*; Lodovico Antonio Muratori *De charitate christiana műve*, Antoine Augustin Calmet (1672–1757) *Dictionnaire de la Bible*, Roberto Bellarmino (1542–1621) *Christianae doctrinae... explicatio*, Jacques Bénigne Bossuet (1627–1704) *Exposition de la doctrine de l'église catholique* kötetait megtaláljuk. Balassi Bálint költészetét nagyra becsülte, *Istenes verseit* lapozgathatta, az 51. (50.) zsoldár parafrázisát ismerhette is.

A kilenc költemény nem egyszerűen zsoldár, de nem is parafrázisok. Orczy fordítási, versírási gyakorlatának példája a kéziratban maradt 1754. *De Mr. Alex. Pope* című verse. Ez valójában Alexander Pope¹⁵ négy hosszú versszakból álló francia nyelvű példányából kiválogatott tetszőleges húsz sor. Ezek szabad összerakásával, a latin nyelvű *cento*-költészetnek megfelelően egy új – nem Pope – verset alkotott. 18 sort fordított le belőlük. A füzet vallásos költeményeit tekinthetjük *centoknak*. A beteg, hívő Orczy halálfélelmében alkotott, hittől, bűnbánattól áthatott versei azonban a zsoldárok szellemiségével szemben többnyire nem a Teremtőhöz, hanem a Természethez, a Halálhoz fordultak. Műfajuk,

¹² H. KAKUCSKA Mária, *Orczy Lőrinc hagyatéka, ismeretlen versei és a tűz nem szelektáló pusztításáról*, MksZ, 2002/1. 74–80.

¹³ *A keresztyéni gyülekezetben való dicséretetek*, Várad, 1566, Hasonmás kiadás, A kíséző tanulmányt írta: SCHULEK Tibor, Bp., 1975.

¹⁴ HUSZÁR Gál, *A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretetek és imádságok*, Komjáti, 1574, hasonmás kiadás, Bevezető tanulmányt írta HUBERT Gabriella, Bp., 1986.

¹⁵ Alexander POPE, *Essay on man* és Orczy Lőrinc verséről ld. H. KAKUCSKA Mária, *Mikor kezdett el verset írni Orczy Lőrinc?* ItK, 1998. 3–4. sz. 536–540.

pontosabban fogalmazva *cento*-módjában írt himnikus parafrázisok,¹⁶ azaz innen-onnan összeszedett verses gondolatok. Ez az eljárás, „módi” Orczy modernsége. Korának, a felvilágosodásnak a természet-irányultsága és szabadabb vallásossága, bensőségebb hite nyilvánul meg. Ebben a kilenc versben imádkozott.

Vallásossága, hite „köznapiasan” is tapasztalható, például leveleinek utalásaiból, amikor Jeremiás siralmaira utalva, vagy biblikus hasonlattal élve, teszi helyre civakodó, panaszkodó főispáni hivatali beosztottjait.

Templomépítéssel Orczy Lőrinc földesúrként tettekben is kinyilváníthatta hitét, megépíthette az imádkozás „hivatalos” helyét.¹⁷ Egyik példája a bárói család ősi fészkeben, a Kaposvárhoz közeli Orci falu 1778-ban épített temploma.¹⁸ József fia 1789. július 2-án, röviddel Lőrinc halála előtt a tarnaórsi templom építési munkálatainak haladásáról számolt be apjának.¹⁹ A tanulmányhoz eredetileg Orczy nyugvóhelyén, a tarnaórsi templomban 2018-ban készített felvételek egyikét szerettem volna mellékelni. A sok felvétel egyike sem sikerült. A járvány miatt esélyem sem lehetett odautazni. Orczy-Sturmann Krisztinától²⁰ kértem segítséget. [6. kép] Azonnal teljesítette is, egy igen meglepő magyarázat kíséretében: olyan freskó, amilyenről én kérek felvételt, Tarnaórsön nincs. Rosszul emlékszem. Magyarázatát el kell fogadnom. Az emlékezet csalfaságáról írt Juan Luis Vives-szavakat megszívélve, reménykedem a közeli templomlátogatásban. Nincs bizonyítékom az általam keresett freskó tarnaórsi létéről, csak egy homályos valamit mutat a hajdani felvétel. Sosem jártam Erdőkövesden, és fogalmam sem volt ottani oltárkép létezéséről; a „fatum bruder” játszana velem? Krisztina szerint „Valószínűleg a zászlót tartó vitéz: O. István, a kisfiú (Szent Imre szerepében), aki a címert tartja: O. Lőrinc. ... Hátulján Michael József 1740-es évek.” A fotót, a magyarázatot, a család szívességét nagyon szépen köszönöm. Nagyon remélem, hamarosan útnak indulhatunk a helyszínnek megtekintésére és a Michael József (Michel, Michl)²¹ festette

¹⁶ A költeményekről először *A zsoltár a régi magyar irodalomban* című Csurgón, 2007. május 24–27-én tartott konferencián elhangzott előadáson, illetve *A zsoltár a régi magyar irodalomban*, PETRŐCZI Éva és SZABÓ András szerk. kötetben, Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2011, H. KAKUCSKA Mária, *Orczy Lőrinc ismeretlen versei II.: zsoltárparafrázisok(?)*, 311–319. szoltam.

¹⁷ H. KAKUCSKA Mária, *Az Orczy család és a magyar piarista rend, = A magyar piarista rend Magyarországon*, szerk. FORGÓ András, Bp., Szent István Társulat, 2010 (Művelődéstörténeti Műhely, 6), 462–468. és *Űő, Hitélet az Orczyakkal rokon családokban, = Az áhitat nem hivatalos alkalmi és formái az 1800 előtti Magyarországon*, Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti tanulmányok, szerk. BOGÁR Judit, Piliscsaba, 2013., 109–118.

¹⁸ Ld. H. KAKUCSKA Mária, *Orczy Lőrinc és Leveleskönyve*, Universitas Kiadó, Budapest, 2003: 1778. október 27-i bejegyzés.

¹⁹ MNL OL, P 518, Possessionaria, 19. cs. Mirhó agger, Kunság, =AMO Nr. 1–143., 121.

²⁰ Az erdőkövesdi oltárképről Orczy-Sturmann Krisztina 2021. 02. 14-én küldte el testvére, Orczy-Sturmann Péter felvételét.

Idézet leveléből: „A templom alapító okiratát 1746-ban mutatták be Barkóczy Ferenc egeri püspöknek, egyúttal akkor kérték fel a templom felszentelésére is. Valószínűleg apa és fia (tehát O. István és O. Lőrinc) együtt szervezték, építették stb. a templomot. Ők a templom donátorai. ...Tarnaórsön... az öcsém emlékezte szerint sincs figurális ábrázolás. El kellene menni megnézni, mert mindenki tévedhet, de azt hiszem te [HKM] emlékezhetsz rosszul.”

²¹ Michael, Michel, Michl József tiroli születésű, 1730-1760 között Egerben és környékén portrékat és oltárképeket készítő festőről újabb irodalom KILIÁNNÉ JAKAB Viktória, *Az egeri ciszterci templom építésének története és művészettörténeti elemzése* in *Egeri séták nemcsak egrieknek (2007–2010)*, Egri lokálpatrióta Egylet, I. k. 95–113, 100–101; bővebben H. SZILASI Ágota: „... Magyar Országának őltalmazójának...” Szent István koronafelajánlása és a magyar három királyok egeri és környékbeli festményeken a XVII-XIX. században. = *Agria – Az egeri Dobó István Vármúzeum*

oltárkép elemzésére, kik is lehetnek azok az alakok? 1740-ben Orczy Lőrinc házasságot kötött Podmaniczky Judittal, majd részt vett a kora sziléziai háborúban (ca. 1741–1744), épségben hazatért, és egy oltárképen kisfiúként ábrázolnák?

6. kép: Erdőkövesd, oltárkép, Orczy-Sturmann Péter felvétele

Az egri püspökké lett Telekessy István 1699 körül vitte magával Orczy VIII. Istvánt, és helyezte az egri jószágigazgatói tisztségbe. Rokonságuk nem egyértelmű, az áttelepedés azonban a család katolikusságát erősítette meg. A reformáció óta a történelmi családok esetében nem mindig egyértelmű az egyes családok egyes tagjainak felekezeti hovatartozása, amelyet gyakran politikai és/vagy birtokszerző, -megtartó okokból választottak/kellett választaniuk. Orczy Imre, alias Henrik, egyik kötetében wittenbergi útjáról tett feljegyzése nem éppen katolikus hitét mutatja. A családi fészeknek tekintett Orczy, illetve Tömörke²² protestáns telepésekkel való benépesítéséről találunk adatokat. A 17–18. századra pusztává lett falut az Orczy család akkori tagjai valószínűleg a nyugat-dunántúli birtokairól hozott református családokkal telepítették be. A török kivonulása utáni zűrzavaros időben korábbi népessége elhagyta, és az Orczy család szerezte meg. A katolikus bárói ág erről a településről származtatja magát. Az Orciban letelepedők szabadon gyakorolhatták református vallásukat.

évkönyve XLVI. 2010, 333–396, 358–359. LIPP Mónika Mária, *Az egri irgalmasrendi kolostor, templom és kórház XVIII. századi berendezése*, 2012. dokt. dolgoz. = <http://doktori.btk.hu>>lippmonikamaria>diss.

²² MNL OL, P szekció 518 = 25 Somogy m.= Orczy Nr.1-22. 1676–1837 és P szekció 522/4.

Orczy I. Lőrinc gyakran panaszkodik az elégedetlenkedő orciakról, akik lehetnek ott maradt kismemesi rokonok, a lázadó jobbágyok vagy a protestáns lakosok. Orczy IV. Gergely (kb. 1658–1710) követi fiát, VIII. Istvánt Egerbe. Idővel felvásárolták a rokonoktól a birtokrészeket, és Orczy Lőrinc 1789-es végrendeletében apja végakaratóval megegyezően megerősítette Orci falu csak fiúági örökölhetőségét. 1776-ban Orciban kétszázhatvan református és hat evangélikus élt. Katolikus egy sem. Orci római katolikus templomát Orczy I. Lőrinc építette²³ 1778-ban. Mély hitét, toleranciáját tetteiben is kifejezte, ha kellett templomot épített tekintet nélkül a felekezeti hovatartozásra, és ha a szükség úgy kívánta, imádkozott, verssel fordult az Úrhoz.

²³ Ld.: *Orczy Lőrinc és Leveleskönyve*, közléteszi H. KAKUCSKA Mária, Universitas Kiadó, Bp., 2003, az 1778. október 27-i bejegyzést: „... Az Orczy Templomhoz mindennemű készülétek el lévén helyessen rendelve, reménlem, hogy Leopoldi Pesti vásárra el is készülnek, ... az orczy Nemes embereket meg szollitván arra disponállya, hogy az említett templom eszközeinek el vitelére hét Kocsit allitsanak, ...”